

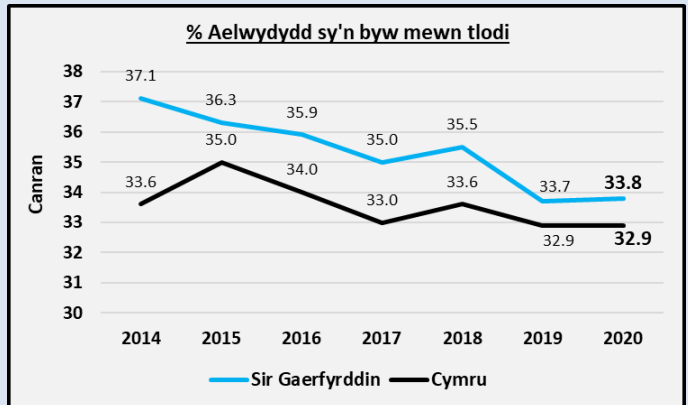

Amcan Llesiant 5

Dechrau'n Dda/Byw'n Dda - Trechu tlodi drwy wneud popeth o fewn ein gallu i'w atal, gan helpu pobl i gael gwaith a gwella bywydau'r rheiny sy'n byw mewn tlodi

Mae dros draean o aelwydydd Sir Gaerfyrddin yn dal i fyw mewn tlodi

Yn ystod 2020, dosbarthwyd **27,691** o aelwydydd yn Sir Gaerfyrddin yn rhai oedd yn byw mewn tlodi, sef ychydig o gynnydd o gymharu â 27,576 yn y flwyddyn flaenorol.

Diffiniad tlodi yw pan fo "incwm aelwyd yn llai na 60% o incwm canolrifol Prydain" (yn 2020 llai na £19,967)

Pam mae'n bwysig

- ⊙ Mae tlodi ac amddifadedd yn cael effeithiau niweidiol difrifol ar **bob** agwedd ar lesiant. Mae'n cyfyngu ar y cyfleoedd a'r gobeithion ar gyfer plant a phobl ifanc ac yn niweidio ansawdd bywyd teuluoedd a chymunedau
- ⊙ Gall tlodi fod yn rhwystr o ran cyfrannu'n llawn at gymdeithas, ac yn rhy aml o lawer mae'n brofiad sy'n pontio'r cenedlaethau ac sy'n peri bygythiad sylweddol i lesiant cadarnhaol yn awr ac yn y dyfodol
- ⊙ Roedd dwy o wardiau Sir Gaerfyrddin (Tyisha a Glanymôr) yn yr 20 ward waethaf ar gyfer tlodi plant yng Nghymru (y ddau yn 41.3%) *Ffynhonnell: End Child Poverty, Loughborough University, 2019*

Mesurau Llwyddiant / Egluro'r Canlyniadau

Aelwydydd sy'n Byw mewn Tlodi - gweler y sylw a'r siart uchod.

Atal Digartrefedd

Llwyddwyd i atal **46.4%** o aelwydydd yr oedd digartrefedd yn fygythiad iddynt rhag mynd yn ddigartref

Yr un ganran â'r flwyddyn flaenorol (46.4% 193/416 x100)

- ⊙ O blith y 377 o aelwydydd yr oedd **digartrefedd yn fygythiad iddynt** yn ystod 2020/21, **llwyddwyd i atal 175 rhag mynd yn ddigartref - 46.4%**, yr un ganran â 2019/20 ond llai o aelwydydd yr oedd digartrefedd yn fygythiad iddynt. O ganlyniad i COVID-19, newidiodd Llywodraeth Cymru y gyfraith ynghylch digartrefedd sef bod pob person digartref sengl, waeth beth fo'i hanes blaenorol, yn cael ei ystyried yn flaenoriaeth ac roedd yn ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu llety dros dro a llety parhaol. Yn sgil y galw newydd hwn cyflwynwyd grŵp newydd o bobl i ni (rhai sy'n cysgu ar y stryd a syrffwyr sofffa). Roedd eu hamgylchiadau'n ei gwneud yn anodd i ni wneud gwaith atal. Er gwaethaf y galwadau newydd cynyddol hyn, yn gyffredinol roeddem yn gallu cynnal ein gwaith atal digartrefedd o'i gymharu â'r llynedd.

Y bwllch rhwng canlyniadau arholiadau disgyblion sy'n cael Prydau Ysgol am Ddim a'r rhai nad ydynt - nid yw data wedi'i ddiweddarau ar gael

- ⊙ Roedd y data diwethaf a gyhoeddwyd ynghylch y **bwllch** rhwng **canlyniadau arholiadau** disgyblion sy'n derbyn **Prydau Ysgol am Ddim** a'r **rhai nad ydynt** am y cyfnod 2019/20 (Blwyddyn Academaidd 2018/19), sef **17.9%**. Roedd hyn wedi gostwng 1.8 pwynt canran ers y flwyddyn flaenorol a hwn oedd y 7^{fed} bwllch lleiaf yng Nghymru o hyd.

Byw mewn amddifadedd materol - nid yw data wedi'i ddiweddarau ar gael oherwydd COVID-19

- Yn ôl Arolwg Cenedlaethol Cymru 2019/20, dosbarthwyd **11.3%** o'r aelwydydd a gymerodd ran yn Sir Gaerfyrddin yn **rhai oedd yn byw mewn amddifadedd materol**, ac mae hyn yn is na chyfartaledd Cymru o 12.9% ac yn llai na'r flwyddyn flaenorol sef 13.5%. Oherwydd COVID-19, nid oes data wedi'i ddiweddarau ar gael ar gyfer y mesur.
- Yn ôl Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru 2019, sef y dull swyddogol o fesur amddifadedd perthynol ar gyfer ardaloedd bach yng Nghymru, mae 3 ardal yn Sir Gaerfyrddin ymhlith y 100 ardal fwyaf difreintiedig yng Nghymru, sef Tyisha 2 sydd yn safle 17, Glanymôr 4 sydd yn safle 68 a Bigyn 4 sydd yn safle 84.

Cynnydd o ran yr Amcan Llesiant hwn gan ystyried effaith COVID-19

Atal tiodi

- Rhaglen Blynnyddoedd Cynnar gan Lywodraeth Cymru yw Dechrau'n Deg sy'n benodol ar gyfer teuluoedd sydd â phlant dan 4 oed, yn rhai o ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru. Ei nod yw lliniaru effaith amddifadedd a thlodi ar deuluoedd drwy ddarparu gwasanaethau yn ystod 1000 diwrnod cyntaf bywyd plentyn. Yn ystod 2019, *Dechrau'n Deg Sir Gaerfyrddin* oedd y **Dechrau'n Deg cyntaf yng Nghymru i ddefnyddio Ap symudol** i helpu i gadw mewn cysylltiad â theuluoedd. Gweler Amcan Llesiant 2.
- Fel cyflogwr:
  - Rydym wedi ymrwmo i dalu'r hyn sy'n cyfateb i'r "**cyflog byw gwirioneddol**" fel y'i pennwyd gan y *Living Wage Foundation* drwy dalu tâl atodol i'r gweithwyr hynny y mae cyfanswm eu cyflog fesul awr yn is na'r cyflog byw. Rydym bellach yn talu'r tâl atodol Cyflog Byw i 115 o weithwyr yn unig, gan sicrhau bod ein gweithlu cyfan yn derbyn o leiaf y cyflog byw gwirioneddol.
  - Mae gwybodaeth gyfeirio ar gael i wasanaethau cynghori ariannol i staff a bydd ein gwasanaeth iechyd galwedigaethol hefyd yn darparu cymorth ac yn cyfeirio lle bo angen.
  - Mae'r Cyngor hefyd wedi mabwysiadu'r *cod ymarfer 'cyflogaeth foesebol mewn cadwyni cyflenwi'* sy'n gofyn i'n cyflenwyr ystyried talu'r Cyflog Byw o leiaf. Mae hyn wedi'i ymgorffori yn ein prosesau caffael a thendro.
- Yn *Refeniw a Budd-daliadau*:
  - Rydym yn darparu cyngor ynghylch manteisio'n llawn ar fudd-daliadau, yn helpu defnyddwyr gwasanaeth i nodi sut y gellir lleihau gwariant, yn cyfeirio pobl at gymorth arbenigol, yn rhoi cymorth i wneud cais am grantiau a budd-daliadau ac yn dosbarthu talebau banc bwyd.
  - Wrth brosesu hawliadau, mae staff Budd-dal Tai yn aml yn gallu nodi a oes angen cyfeirio pobl i gael cyngor mwy manwl ynghylch manteisio'n llawn ar fudd-daliadau, cyllidebu personol neu gyngor ynghylch dyledion. Yn ogystal, maent yn darparu cymorth i gwblhau ceisiadau am fudd-daliadau.
  - Mae ein tîm adennill y Dreth Gyngor hefyd yn nodi pryd y gallai unigolion fod yn hawlio gostyngiadau'r Dreth Gyngor neu'n elwa ar gyngor ynghylch cyllidebu neu ddyledion.
  - Rydym yn gweinyddu nifer o gynlluniau budd-daliadau a ddefnyddir gan ein preswylwyr sydd angen cymorth i dalu eu rhent neu eu biliau'r Dreth Gyngor:
    - Mae Budd-dal Tai yn helpu pobl ar incwm bach i dalu eu rhent. Gellir ei ddefnyddio i dalu rhent i landlord preifat, i Gymdeithas Dai, neu i Gyngor Sir Gaerfyrddin. Hawliodd 9600 o bobl Fudd-dal Tai yn 2020/21.
    - Mae Taliad Disgresiwn at Gostau Tai yn daliad tymor byr y gellir gwneud cais amdano gan y rhai sy'n hawlio Budd-dal Tai neu Gredyd Cynhwysol (gyda chostau tai) ond sy'n ei chael yn anodd talu eu rhent a derbyniodd 816 o hawlwr Daliad Disgresiwn at Gostau Tai yn 2020/21.
    - Rhoddodd cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor gymorth i 16,541 o aelwydydd yn Sir Gaerfyrddin yn 2020/21 i dalu biliau'r dreth gyngor ar gyfer pobl ar incwm isel sy'n hawlio budd-daliadau neu Gredyd Cynhwysol.
  - Mae staff yng nghanolfannau Hwb y Cyngor yn rhoi cyngor a chymorth i breswylwyr wyneb i wyneb ynghylch sawl gwasanaeth a ddarperir gan y Cyngor, a gall cwsmeriaid ddychwelyd eu ffurflenni cais am fudd-daliadau i'r canolfannau Hwb lle bydd staff yn gwirio bod yr holl dystiolaeth ategol wedi'i chynnwys.

Helpu pobl i gael gwaith

	2019/20			2020/21		
	Cyfranogwyr	Cymwysterau	Wedi cael swydd	Cyfranogwyr	Cymwysterau	Wedi cael swydd
Gweithffyrdd+	184	155	70	111	30	55
Gwirfoddoli	84			29		
Cymunedau am Waith	53	33	28	111	16	7
Cymunedau am Waith a Mwy	101	180	45	154	79	58

Cafodd y Pandemig effaith sylweddol ar y ffigurau uchod a chafodd rhai timau eu hadleoli.

Gwella bywydau'r rheiny sy'n byw mewn tldi

- Yn 2019/20, roedd 17.4% o blant (4,771 o ddisgyblion) yn Sir Gaerfyrddin yn gymwys i gael **prydau ysgol am ddim** yng Nghymru (18%). Fodd bynnag, ar 27 Ionawr 2021, bu cynnydd o 16% ac mae 766 o ddisgyblion ychwanegol yn gymwys yn Sir Gaerfyrddin ers mis Ionawr 2020.
- Brecwast am ddim mewn ysgolion cynradd** - Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, amharodd y pandemig yn fawr ar y gwasanaeth hwn a ddarperir mewn 95 o ysgolion yn y sir (89 ym mis Mawrth gyda'r lleill yn ailddechrau'n araf). Pan ailagorodd ysgolion am y tro cyntaf, cafodd 'bagiau' brecwast eu darparu ychydig cyn dechrau'r diwrnod ysgol mewn rhai ysgolion. Mae clybiau bellach yn cynnig niferoedd/lleoedd cyfyngedig oherwydd y rheolau o ran cadw pellter cymdeithasol, ac ar gyfartaledd cafodd 1,898 o blant eu bwydo bob dydd ym mis Mawrth 2021.
- Grant Datblygu Disgyblion** - Mae'r grant hwn a ariennir gan Lywodraeth Cymru ar gael i deuluoedd ar incwm isel brynu gwisg ysgol, cit chwaraeon ac offer. Mae cyllid ar gael i ddisgyblion sy'n gymwys i gael Prydau Ysgol am Ddim sy'n dechrau blynyddoedd penodol yn yr ysgol gynradd ac uwchradd a hefyd i bob plentyn sy'n derbyn gofal. Mae cyllid o hyd at £125 ar gael ar gyfer pob dysgwr cymwys ac mae'r rhai sydd ym Mlwyddyn 7 yn gymwys i gael hyd at £200. Gweinyddir y grant gan y Cyngor a'r cyfanswm a ddyrannwyd i Sir Gaerfyrddin ar gyfer 2020/21 yw £5,221,000.
- Darparu cyngor ynghylch tai yw un o brif swyddogaethau'r **tîm Cyngor a Chymorth Tenantiaeth**. Mae gan y tîm rôl gydgysylltu o ran sicrhau bod cleientiaid sydd mewn trafferthion yn cael cyngor a chymorth ar fudd-daliadau lles. Mae staff hefyd yn helpu tenantiaid y cyngor i hawlio'r budd-daliadau cywir, gan gynnwys cymorth i lenwi ffurflenni, cwblhau ceisiadau i leihau cost trethi dŵr, cyfeirio at gymorth effeithlonrwydd ynni a rhoi cyngor ynghylch bod yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim a grantiau gwisg ysgol.
- Yn ystod y pandemig rydym wedi blaenoriaethu'r holl **bobl ddigartref** gan arwain at atal 193 o aelwydydd rhag bod yn ddigartref. Cyn hynny, rhoddwyd blaenoriaeth i deuluoedd a phobl sengl agored i niwed, ond cyflwynwyd grŵp newydd o bobl i ni yn dilyn y pandemig.
- Ers mis Ionawr 2019, mae rhieni cymwys yn Sir Gaerfyrddin sy'n gweithio ac sydd â phlant 3 a 4 oed wedi gallu manteisio ar 30 awr o addysg gynnar a gofal plant yr wythnos a ariennir gan Lywodraeth Cymru. Cafodd y cynnig gofal plant ei atal gan Lywodraeth Cymru ym mis Mawrth oherwydd COVID-19 ond cafodd ei ailgyflwyno ym mis Medi 2020. Ailddechreuodd y Cynnig Gofal Plant yn llawn yn ystod chwarter olaf y flwyddyn gyda dulliau hyrwyddo amrywiol.
- Ar hyn o bryd mae **16 o Fanciau Bwyd** yn y Sir ac mae'r Cyngor wedi bod yn darparu cyllid yn uniongyrchol i gefnogi llawer o'r rhain yn ystod COVID-19.
- Mae prosiect Tyisha yn parhau i gyflwyno cynllun mentrus a thrawsnewidiol i greu bywiogrwydd, cydlyniant a chynaliadwyedd i'r gymuned. Yn ei dro, bydd hyn yn rhoi uchelgais, dyheadau a buddsoddiad ar gyfer y dyfodol i'r preswylwyr a chenedlaethau'r dyfodol.
  - Rydym yn gweithio i ddarparu tai newydd, gwell mannau gwyrdd, gwella materion gwastraff, mynd i'r afael â throseddau, lleihau tldi ac amddifadedd drwy weithio'n agos gyda phartneriaid.

- Rydym yn mynd ati'n rhagweithiol o ran datblygu ymdeimlad o le ar gyfer y tymor hir ond hefyd yn weithredol bob dydd. Erbyn hyn mae gennym dîm ymroddedig o wardeiniaid cymunedol, swyddogion datblygu a swyddogion tai i fynd i'r afael â'r materion craidd yn Nhyisha y mae'r preswylwyr yn dweud wrthym amdanynt.

Rydym wedi ymrwymo i gynnal adolygiad sylfaenol o'n hymagwedd at Drechu Tlodi ac yn paratoi cynllun gweithredu trawsadrannol ar gyfer y Cyngor, i ymateb i faterion allweddol sy'n ymwneud â thlodi, tlodi gwledig a thlodi plant. Byddwn yn trafod hyn ymhellach gyda rhanddeiliaid perthnasol ac aelodau Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Sir Gaerfyrddin yn ystod 2021-22.

Y ffordd rydym yn gweithio

Cydnabod y Cyngor am roi cymorth i fanciau bwyd

Rydym wedi cael ein cydnabod yn genedlaethol ar ôl rhoi rhodd o dros £42,000 ar ffurf talebau bwyd i fanciau bwyd yn ystod y pandemig coronafeirws.

Enillodd **Egni Sir Gâr Cyfyngedig** wobwr gymunedol yng Ngwobrau Ynni Adnewyddadwy Prydain 2020 ar ôl dosbarthu'r talebau i 14 o fanciau bwyd ledled y sir gan ddefnyddio incwm a gynhyrchwyd drwy baneli haul ar doeon.

Dywedodd panel beirniadu Ynni Adnewyddadwy Prydain: "Maent wedi ymateb yn hael iawn o gymharu â'u ffrwd incwm. Am ymateb rhyfeddol ac effeithiol ar unwaith i argyfwng. Pe bai sefydliadau eraill ond yn dilyn eu harweiniad."

Mae'r rhodd yn cynrychioli gwerth oddeutu £70,000 am bob megawat o solar sydd wedi cael ei osod, sef y taliad unigol mwyaf am bob megawat o solar sydd wedi cael ei osod ar gyfer unrhyw gymdeithas budd cymunedol, ffermydd solar masnachol neu bortffolio yn y DU.

Dywedodd y Cyngorydd David Jenkins, yr Aelod o Fwrdd Gweithredol y Cyngor dros Adnoddau a Chyfarwyddwr Egni Sir Gâr: "Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, yn fwy nag erioed o'r blaen mae pobl wedi gorfod defnyddio'r banciau bwyd i roi bwyd ar eu byrddau felly nid oeddem yn oedi cyn defnyddio'r arian hwn pan oedd ar gael i helpu mwy o deuluoedd sy'n ei chael hi'n anodd ac na allant fforddio hanfodion bywyd."

Mae Egni Sir Gâr Cyfyngedig yn gymdeithas budd cymunedol o ran egni a sefydlwyd gan Gyngor Sir Gaerfyrddin yn 2015. Ers hynny, mae wedi gosod 16 panel haul ar doeon adeiladau sy'n eiddo i'r cyngor. Â chyfanswm o 636 kWp (*kilowatt peak*) wedi'i osod, mae'r trydan a gynhyrchwyd gan y safleoedd hyn dros y 12 mis diwethaf yn cyfateb i ostyngiad o 290 o dunelli o CO₂e sy'n cyfrannu tuag at ymrwymiad y cyngor i fod yn awdurdod lleol carbon sero-net erbyn 2030.

Os ydych yn cael anhawster ac yn methu â fforddio bwyd, cysylltwch â'ch bwyd banc lleol.

Symud Ymlaen...

Yn ystod ein hadolygiad blynyddol o'r Amcanion Llesiant, bydd yr Amcan hwn yn parhau i fod yn Amcan Llesiant yn y Strategaeth Gorfforaethol wedi'i diweddarau ar gyfer 2021/22

Cliciwch [yma i gael gweld ein cynnydd manwl](#) o ran yr amcan hwn.